

18.09.2009

პრეს-რელიზი ხელმისაწვდომია ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს ოფიციალურ ვებ-გვერდზე

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=varnava%20%7C%20others%20%7C%20v.%20%7C%20Turkey&sessionid=32754342&skin=hudoc-pr-en>

წინამდებარე პრეს-რელიზი წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს არაოფიციალურ ქართულენოვან თარგმანს.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილება¹ კარნავა და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ

(სარჩელები №16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ანდ 16073/90)

გაუჩინარების ფაქტები ჩრდილოეთ კვიპროსში 1974 წლის კონფლიქტის დროს

მე-2 მუხლის (სიცოცხლის უფლება) განგრძობადი დარღვევა

მე-3 მუხლის (არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის აკრძალვა) განგრძობადი დარღვევა

მე-5 მუხლის (თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის უფლება) განგრძობადი დარღვევა ელემენტარული თომასა და სავას ჰაჯიპანტელის მიმართ

მე-5 მუხლის დაურღვევლობა დანარჩენი შვიდი დაკარგული პირის მიმართ

კონვენციის 41-ე მუხლის (სამართლიანი დაკმაყოფილება) გათვალისწინებით, სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომლის თანახმადაც მოსარჩელე მხარემ თითოეულ სარჩელზე უნდა მიიღოს 12 000 ევრო არაფულადი ზარალის ანაზღაურების სახით, ხოლო ხარჯების დასაფარად – 8 000 ევრო თითოეულ სარჩელზე (გადაწყვეტილება არსებობს ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე).

მთავარი ფაქტები

სასამართლოში სარჩელი შეტანილ იქნა 18 კვიპროსელი მოქალაქის სახელით. ცხრა მათგანი 1974 წლის ივლისსა და აგვისტოში ჩრდილოეთ კვიპროსში თურქეთის შეიარაღებული ძალების მიერ განხორციელებული სამხედრო ოპერაციების

დროს გაუჩინარდა. დანარჩენი ცხრა მოსარჩელე გაუჩინარებული პირების ნათესავები არაინ.

ცხრა დაკარგულ ადამიანს შორის რვა ბერძნულ-კვიპროსული შეიარაღებული ძალების იმ ქვედანაყოფში მსახურობდა, რომელიც თურქეთის არმიას უწევდა წინააღმდეგობას და ცდილობდა, მისთვის წინ წაწევის საშუალება არ მიეცა. რამდენიმე მოწმის განცხადებით, აღნიშნული პირები თურქი სამხედროების მიერ აყვანილ ტყვეებს შორის იყვნენ. მეცხრე დაკარგული ადამიანი, ბატონი ჰაჯიპანტელი, ბანკის თანამშრომელია. იგი თურქმა ჯარისკაცებმა დაკითხვაზე წაიყვანეს 1974 წლის 18 აგვისტოს. მისი გვამი 2007 წელს გაეროს დაკარგულთა კომიტეტის მიერ განხორციელებული მისიის დროს იპოვეს. გვამზე რამდენიმე ნატყვიარი იქნა აღმოჩენილი.

თურქეთის მთავრობა არ ეთანხმება მტკიცებულებას, რომ აღნიშნული პირები თურქეთის შეიარაღებულმა ძალებმა ტყვედ აიყვანეს. თურქული მხარე ირწმუნება, რომ დაკარგული პირები იყვნენ სამხედრო მოსამსახურეები, რომლებიც სამხედრო ოპერაციის დროს დაიღუპნენ, დაკარგულთაგან მეცხე ადამიანის სახელი და გვარი კი საპატიმროში არსებულ ბერძენ-კვიპროსელ ტყვეთა სიაში დაფიქსირებული არ არის. აღნიშნული სია საერთაშორისო წითელი ჯვრის ორგანიზაციამ შეამოწმა. თუმცა კვიპროსის მთავრობა აცხადებს, რომ ზემოაღნიშნული ცხრა ადამიანი იმ ტერიტორიაზე დაიკარგა, რომელსაც თურქეთის შეიარაღებული ძალები აკონტროლებდნენ.

¹ დიდი პალატის გადაწყვეტილება საბოლოოა (კონვენციის 44-2 მუხლი).

ბრალდებათ, პროცედურა და სასამართლოს შეზღუდვები

მოსარჩელეთა მტკიცებით, მათი ნათესავები 1974 წელს თურქეთის შეიარაღებული ძალების მიერ დაპატიმრების შემდეგ გაუჩინარდნენ, თურქეთის მმართველ ორგანოებს კი ამისათვის პასუხი არ უგიათ. სარჩელი შემდეგი მუხლების საფუძველზე შეტანილი: მე-2 მუხლი (სიცოცხლის უფლება), მე-3 მუხლი (არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობის აკრძალვა), მე-4 მუხლი (იძულებითი შრომის აკრძალვა), მე-5 მუხლი (თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის უფლება), მე-6 მუხლი (საქმის სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება), მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება), მე-10 მუხლი (გამოხატვის თავისუფლება), მე-12 მუხლი (ქორწინების უფლება), მე-13 მუხლი (სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალების უფლება) და მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა).

აღნიშნული სარჩელები ევროპის ადამიანის უფლებათა კომისიას 1990 წლის 25 იანვარს წარედგინა. კომისიამ სარჩელები 1991 წლის 2 ივლისს მიიღო და დაშვებულად გამოაცხადა 1998 წლის 14 აპრილს. სარჩელები სასამართლოს 1998 წლის 1 ნოემბერს გადაეცა.

2008 წლის 10 იანვარს გამოტანილ გადაწყვეტილებაში („პალატის სასამართლო გადაწყვეტილება“) პალატამ ერთსულოვნად აღიარა, რომ დარღვეული იყო კონვენციის მე-2, მე-3 და მე-5 მუხლები, ხოლო კონვენციის მე-4, მე-6, მე-8, მე-10, მე-12, მე-13 და მე-14 მუხლების დარღვევის შესახებ ცალკე საკითხები არ განიხილებოდა. სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ აღმოჩენილი კანონდარღვევები უკვე საკმარისი იყო მოსარჩელეთა არაფულადი ზარალის ანაზღაურების მოთხოვნის დაკმაყოფილების შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად.

2008 წლის 7 ივლისს, კონვენციის 43² მუხლის თანახმად, თურქეთის მთავრობის მოთხოვნით, საქმე დიდ პალატას გადაეცა განსახილველად. კვიპროსის მთავრობამ წარადგინა წერილობითი გან-

² ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენციის 43-ე მუხლის მიხედვით, პალატის მიერ გადაწყვეტილების გამოტანის დღიდან სამი თვის განმავლობაში საქმის მონაწილე ნებისმიერ მხარეს, გამონაკლის შემთხვევაში, შეუძლია ითხოვოს საქმის 17 წევრისაგან შემდგარი დიდი პალატისათვის გადაცემა. დიდი პალატის კოლეგია ხუთი მოსამართლის შემადგენლობით აკმაყოფილებს ამ მოთხოვნას, თუ საქმე ნამოჭრის კონვენციის ან მისი ოქმების განმარტების ან გამოყენებისათვის სერიოზულ საკითხს, ან ზოგადი მნიშვნელობის სხვა სერიოზულ საკითხს. დიდ პალატას კი გამოაქვს საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილება. თუ ამგვარი საკითხი არ დგება, კოლეგია მოთხოვნას უარყოფს და, ამრიგად, გადაწყვეტილება საბოლოოა. სხვა შემთხვევაში, დიდი პალატის გადაწყვეტილება საბოლოო გადაწყვეტილების სტატუსს იღებს მისი გამოტანიდან სამი თვის შემდეგ ან უფრო ადრე, თუკი მხარეები აცხადებენ, რომ არ ითხოვენ საქმის 17 წევრისგან დაკომპლექტებული დიდი პალატისათვის გადაცემას.

მარტება. წერილობითი განმარტება წარმოადგინა ასევე ორგანიზაციამ „რედრესი“(REDRESS), რომელსაც 2008 წლის სექტემბერში წერილობით პროცედურებში ჩართვის უფლება მიეცა. ღია სხდომაზე მოსმენა ჩატარდა 2008 წლის 19 ნოემბერს, ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოში, სტრასბურგში.

თურქეთის მთავრობამ პროტესტი გამოხატა სასამართლოს საქმის გადახედვასთან დაკავშირებული იურისდიქციისადმი. უპირველეს ყოვლისა, თურქული მხარე აცხადებს, რომ აღნიშნული სარჩელების განსაზღვრისადმი სამართლებრივი დაინტერესება აღარ არსებობს იმის გათვალისწინებით, რომ სასამართლომ უკვე გადაწყვიტა ბერძენი კვიპროსელების გაუჩინარების საკითხი მეოთხე სახელმწიფოთშორისი საქმის განხილვის შედეგად. მეორეც, სარჩელები სასამართლოს სამოქალაქო იურისდიქციის საზღვრებში არ ჯდება, რამდენადაც ყოველი სარჩელი დაკავშირებულია ფაქტებთან, რომლებიც მოხდა მანამ, სანამ თურქეთი ინდივიდუალური საჩივრის უფლებას აღიარებდა 1987 წლის 28 იანვარს. დაბოლოს, ფაქტებიდან სარჩელების შეტანამდე ძალიან დიდი დრო გავიდა. ამიტომაც სარჩელები მიუღებლად უნდა გამოცხადებულიყო სასამართლოში თურქეთის მიერ ინდივიდუალური საჩივრის უფლების აღიარებიდან ექვსი თვის ვადაში წარუდგენლობის გამო.

სასამართლო გადაწყვეტილება გამოტანილ იქნა სასამართლოს დიდი პალატის მიერ, რომელშიც შემდეგი ჩვიდმეტი მოსამართლე შედიოდა:

- ჟან-პოლ კოსტა (საფრანგეთი) – პრეზიდენტი,
- ფრანსუაზ ტულკენსი (ბელგია),
- ჯოზეფ კასადევალი (ანდორა),
- ანატოლი კოვლერი (რუსეთი),
- ვლადიმერო ზაგრებელსკი (იტალია),
- ლეს გარლიცკი (პოლონეთი),
- დინ სპილმანი (ლუქსემბურგი),
- სვერ ერიკ იებენსი (ნორვეგია),
- ინეტა ზიმელე (ლატვია),
- მარკ ვილიგერი (ლიხტენშტეინი),
- პაივი ჰირველა (ფინეთი),
- ლუის ლოპეს გერა (ესპანეთი),
- მირიანა ლაზაროვა ტრაიკოვსკა (ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკა – მაკედონია),
- ნონა ნონორია (საქართველო),
- ენ პაუერი (ირლანდია),
- ზდრავკა კალაიჯიევა (ბულგარეთი), მოსამართლეები,
- გონულ ერონენი (თურქეთი), *ad hoc* მოსამართლე
- და ერიკ ფრიბერგი, გამწესრიგებელი.

სასამართლო გადაწყვეტილება

მთავრობის წინასწარი პროტესტი

სამართლებრივი ინტერესი

სასამართლომ, უპირველეს ყოვლისა, აღნიშნა შემდეგი: იმისათვის რომ სარჩელი უკვე განხილული სარჩელის ანალოგიურ სარჩელად ჩაითვალოს, იგი არა მარტო იმავე ფაქტებსა და ბრალდებებს უნდა ასახავდეს, რასაც უკვე განხილული სარჩელი, არამედ იგივე მოსარჩელების მიერ უნდა იყოს წარმოდგენილი. მეოთხე სახელმწიფოთშორისი საქმის განხილვის შედეგად ნამდვილად დადგინდა, რომ ადგილი ჰქონდა სამართლადარღვევას ყველა დაკარგული ადამიანის მიმართ. ინდივიდუალური სარჩელები სასამართლოს საშუალებას აძლევდა, დაეკმაყოფილებინა მოთხოვნა ინდივიდუალურ მოსარჩელეთა არაფულადი ზარალის ანაზღაურებაზე და განესაზღვრა ნებისმიერი ზოგადი ან ინდივიდუალური ღონისძიება, რომელიც შეიძლება განხორციელებულიყო. გადაწყვიტა რა, რომ აღნიშნული განაჩენების განხილვის გაგრძელებისადმი სამართლებრივი ინტერესი არსებობდა, სასამართლომ უარყო თურქეთის მთავრობის წინააღმდეგობა.

დროებითი იურისდიქცია

სასამართლომ განცხადებით, მოსარჩელები გარკვევით აღნიშნავდნენ, რომ მათი ბრალდებები დაკავშირებული იყო მხოლოდ 1987 წლის 28 იანვრის (კერძოდ კი თურქეთის მიერ ინდივიდუალური საჩივრის უფლების აღიარების) შემდგომ მდგომარეობასთან. სასამართლო მიიჩნევს, რომ დაკარგული ადამიანების ბედ-იღბლის გასარკვევად ეფექტური გამოძიების ჩატარება მუდმივი ვალდებულებაა და, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული პირები 34 წლის განმავლობაში იყვნენ უგზო-უკვლოდ დაკარგულები, ეს ვალდებულება მუდმივად არსებობდა ამ ხნის განმავლობაში, რადგანაც მათი ბედი გაურკვეველი იყო და ამაზე პასუხს არავინ აგებდა. შესაბამისად, ამ თვალსაზრისით, სასამართლომ თურქეთის მთავრობის წინააღმდეგობა უარყო.

სასამართლოსათვის საქმის მოგვიანებით წარდგენა

სასამართლომ განცხადებით, მოსარჩელებმა 1974 წელს თავიანთი ნათესავების დაკარგვიდან 15 წლის შემდეგ შეიტანეს სარჩელი. სარჩელის შეტანა მათ 1987 წლამდე არ შეეძლოთ. ითვალისწინებს რა, გამონაკლისის სახით, არსებულ მდგომარეობას, რომელიც საერთაშორისო კონფლიქტმა გამოიწვია, სასამართლომ დასაშვებად მიაჩნია

მოსარჩელეთა ასეთი მოქმედება, მიუხედავად იმისა, რომ მათ სარჩელი თურქეთის მიერ ინდივიდუალური საჩივრის უფლების აღიარებიდან სამი წლის შემდეგ შეიტანეს. ამდენად, სასამართლომ თურქეთის ეს წინააღმდეგობაც უარყო.

მე-2 მუხლი

სასამართლომ განცხადებით, თურქეთის მთავრობას არ წარმოუდგენია რაიმე კონკრეტული ინფორმაცია იმის დასამტკიცებლად, რომ დაკარგული ადამიანები გარდაცვლილები, იპოვეს ან მოკლულ იქნენ კონფლიქტის ზონაში, რომელსაც თურქეთი აკონტროლებდა. დაკარგული ადამიანების ბედ-იღბალთან დაკავშირებით არც სხვა რაიმე დამაჯერებელი ახსნა-განმარტება არსებობს, რაც გააბათილებდა მოსარჩელეთა მტკიცებას, რომ აღნიშნული პირები გაუჩინარდნენ თურქეთის მთავრობის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებზე. თუ გავითვალისწინებთ მეოთხე სახელმწიფოთშორისი საქმის განხილვის შედეგებს, რომელსაც არავინ უარყოფს, გაუჩინარების ფაქტები მოხდა სიცოცხლისათვის სამიშ გარემოებებში, როდესაც სამხედრო ოპერაციებს თან ახლდა მასობრივი დაპატიმრებები და მკვლელობები.

სასამართლო სრულიად იზიარებს იმ ფაქტს, რომ მნიშვნელოვანია ექსპერტიზის და ნეშტის იდენტიფიკაციის პროცესები, რომელთაც გაეროს დაკარგულთა კომიტეტი ახორციელებს. სასამართლო დიდად აფასებს ინფორმაციის მონოდებისა და ნეშტის ახლობლებისათვის გადაცემისათვის შესრულებულ სამუშაოს. თუმცა ის იმასაც აღნიშნავს, რომ თურქეთის მთავრობის მიერ შესრულებული სამუშაო მნიშვნელოვანი დასაწყისი იყო საგამოძიებო პროცესში, მაგრამ ეს საკმარისი არ არის იმისათვის, რათა შესრულებულად ჩაითვალოს მისთვის მეორე მუხლით დაკისრებული ვალდებულება ეფექტური გამოძიებების ჩატარების შესახებ. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, გაეროს დაკარგულთა კომიტეტი არ განსაზღვრავდა დაკარგულთა გარდაცვალებასთან დაკავშირებულ ფაქტებს და არ აგროვებდა ან აფასებდა მტკიცებულებებს იმისათვის, რომ დამნაშავეების წინააღმდეგ სისხლის სამართლებრივი დევნა განხორციელებულიყო. ეს ფუნქცია არც სხვა რომელიმე ორგანოს შეუსრულებია. სასამართლომ ეჭვი არ ეპარება, რომ მოვლენებიდან ამდენი წლის შემდეგ, ძალიან რთული იქნება მონშეთა ჩვენებების მოპოვება ან სავარაუდო დამნაშავეთა წინააღმდეგ საქმის აღძვრა. თუმცა პრეცედენტული სამართლის ნორმების გათვალისწინებით, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფოები ვალდებული არიან,

ეფექტური გამოძიება ჩაატარონ, სასამართლომ დაადგინა, რომ თურქეთის მთავრობამ ყველა აუცილებელი ღონისძიება უნდა გაატაროს ამ მიმართულებით. ამრიგად, სასამართლომ დაასკვნა, რომ მე-2 მუხლი განუწყვეტილივ ირღვევა, რადგანაც თურქეთი 1974 წელს გაუჩინარებული ცხრა ადამიანის საქმის ეფექტურ გამოძიებას არ ატარებს.

მე-3 მუხლი

სასამართლომ გაიხსენა მეოთხე სახელმწიფოთშორისი საქმის განხილვის შედეგები 1974 წლის გაუჩინარების ფაქტების კონტექსტში. აღნიშნულ პერიოდში განხორციელებულ სამხედრო ოპერაციებს შედეგად მოჰყვა მნიშვნელოვანი მსხვერპლი და მასობრივი დაპატიმრებები. დაკარგულთა ნათესავები აგონიაში იყვნენ, რადგან არ იცოდნენ მათი ახლობლები დახოცეს თუ დააპატიმრეს. უფრო მეტიც, კვიპროსის ხანგრძლივი დანაწევრების გამო, დაკარგულთა ნათესავები სერიოზულ დაბრკოლებებს აწყდებოდნენ ინფორმაციის ძიებისას. ასეთ დროს თურქეთის მმართველი ორგანოების დუმილი შეიძლება მხოლოდ და მხოლოდ არაადამიანურ მოპყრობად შეფასდეს.

სასამართლო ზემოაღნიშნული დასკვნების შეცვლის ვერანაირ მიზეზს ვერ ხედავს. თუ გავითვალისწინებთ იმ ხანგრძლივ პერიოდს, რომელიც დაკარგულთა ახლობლებმა ინფორმაციის მოლოდინში გაატარეს და ოფიციალური სამსახურების ინდიფერენტულობას, მაშინ როდესაც დაკარგულთა ახლობლები საკუთარი ოჯახის წევრების ამბის გარკვევას მოუთმენლად ელოდნენ, აშკარაა, რომ მე-3 მუხლი დარღვეულ იქნა.

მე-5 მუხლი

სასამართლომ აღნიშნა, რომ სადავო იყო ორი დაკარგული ადამიანის თომა ელეფთერიოსისა და სავას ჰაჯიპანტელის შემთხვევა, რომელთა სახელებიც წითელი ჯვრის ტყვეთა სიაში იყო მითითებული და რომლებიც ბოლოს ნანახი იქნენ თურქეთის ან თურქეთის კვიპროსული შეიარაღებული ძალების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე. თუმცაღა თურქეთის მმართველ ორგანოებს აღნიშნული პირების დაპატიმრება არ უღიარებიათ და არც დოკუმენტური მტკიცებულება წარმოუდგენიათ, რაც ამ ორი დაკარგული ადამიანის მოძრაობის ოფიციალურ კვალზე მიუთითებდა. არ არსებობს მტკიცებულება, რომ რომელიმე დაკარგულთაგანი პატიმრობაში იმყოფებოდა იმ პერიოდის განმავლობაში, რომელსაც სასამართლო განიხილავს. ამიტომაც თურქეთის მთავრობას უნდა დაემტკიცებინა, რომ აღნიშნულ სადავო საკითხ-

თან დაკავშირებით, ეფექტური გამოძიება ჩაატარა, რომ ორი აღნიშნული დაკარგული პირი ტყვედ აიყვანეს და მას შემდეგ ისინი არავის უნახავს. სასამართლოს მიერ მე-2 მუხლთან დაკავშირებით დადგენილი ფაქტების გამო უეჭველი ხდება, რომ თურქეთის მმართველმა ორგანოებმა ამ კუთხითაც ვერ ჩაატარეს საჭირო გამოძიება. ამდენად, თომა ელეფთერიოსისა და სავას ჰაჯიპანტელის წინააღმდეგ მე-5 მუხლი განუწყვეტილივ ირღვევა.

არ არსებობს საკმარისი მტკიცებულება, რომელიც დაადასტურებს, რომ დანარჩენი შვიდი ადამიანი ბოლოს თურქეთის მიერ კონტროლირებულ ტერიტორიაზე დაინახეს. ამის გათვალისწინებით, აღნიშნული შვიდი პირის წინააღმდეგ მე-5 მუხლი არ დარღვეულა.

სხვა მუხლები

საქმეში არსებული ფაქტების, მხარეთა არგუმენტების და კონვენციის მე-2, მე-3 და მე-5 მუხლების მიხედვით გამოტანილი გადაწყვეტილებების გათვალისწინებით, სასამართლომ დაასკვნა, რომ მან განიხილა წარდგენილ სარჩელთან დაკავშირებული მთავარი სამართლებრივი საკითხები და მოსარჩელეთა დანარჩენ პრეტენზიებთან დაკავშირებით ცალკე გადაწყვეტილების გამოტანა საჭიროდ არ მიიჩნია.

მოსამართლეებმა – კალაიჯიევამ, პაუერმა, სპილმანმა, ვილიგერმა და ზიმელემ გამოხატეს თანმხვედრი აზრი, ხოლო მოსამართლე ეროვნება – განსხვავებული აზრი. ყველა მოსაზრება თან ერთვის სასამართლო გადაწყვეტილებას.

სასამართლოს გადაწყვეტილებები შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <http://www.echr.coe.int>

საკონტაქტო პირები

ქრისტინა პენჩევა-მალინოვსკი (ტელ: 00 33 (0)3 88 41 35 70)
სტეფანო პიდიმონტე (ტელ.: 00 33 (0)3 90 21 42 04)
თრეისი ტერნერ-ტრეცი (ტელ.: 00 33 (0)3 88 41 35 30)
სელინ მენუ-ლენგი (ტელ.: 00 33 (0)3 90 21 58 77)
ფრედერიკ დოლტი (ტელ.: 00 33 (0)3 90 21 53 39)

ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლო დაარსდა სტრასბურგში 1959 წელს, 1950 წლის ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენციის სავარაუდო დარღვევათა განხილვის მიზნით.